

СВЕ ДОК СЕ ПОЛИТИКА СТАВЉА ИСПРЕД И ИЗНАД ЕКОНОМИЈЕ — НЕМА УСЛОВА ЗА ИЗЛАЗАК ИЗ КРИЗЕ

Тешко може да се нађе значајнија и погоднија тема за отварање питања даљег развоја у Србији, него што су инвестиције. Било да се ради о промени привредне структуре, или о повећању опремљености рада, или о продуктивности, или о бољем коришћењу постојећих капацитета, или о измени квалификационе структуре запослених или о потпунијем и разноврснијем задовољавању потреба становништва, увек се као кључна тачка појављују инвестиције. Инвестиције су зато кључ нашег будућег развоја. То слободно може да се каже и то наравно није неко ново сазнање нити је важеће само за актуелни тренутак, али га треба наглашавати због праксе да питање инвестиција сводимо само на питање њихове величине, да их третирамо неселективно и паушално а у последње време и генерално оптужујемо као главног кривца економске кризе у којој се налазимо. А реч је у ствари не о инвестицијама, не о питању за и против инвестиција, већ пре свега, о нашем чврстом опредељењу да се по старом више једноставно не сме радити. За нама је време у коме су, уместо да отварају перспективу развоја, многе инвестиције доприносиле недаћама са инфлацијом. Уместо продуктивног запошљавања велики број погрешних инвестиција је доносио сужавање могућности запошљавања; уместо дохотка, многе инвестиције су нам донеле губитак који је опет морао бити покриван одузимањем дела дохотка, односно ефеката рада других радника и радних организација. Уместо складнијег, а тиме и бржег и квалитетнијег развоја, наша је инвестициона политика отварала структурне неусклађености, уска грла, тзв. дупле капацитете и слично. С тим се мора одлучно раскрстити, а суштински значај има тражење одговора на два важна питања: прво, како би требало да изгледа наша инвести-

---

Седамнаеста седница ЦК СК Србије: Београд, септембар 1984. год.

циона стратегија и политика? и, друго, шта би требало урадити да се она и спроведе?

Нема сумње да се наша инвестициона стратегија мора заснивати на промени структуре инвестиција и на мењању квалитета инвестирања. Оно што се основано сматрало добрим инвестицијама, само пре неколико година, данас то више није. Како због домаћег засићења у тим областима, тако и због измењених услова у светској привреди.

С друге стране, морамо водити рачуна и о томе да се што пре заустави и преокрене опадајућа тенденција ефикасности инвестиција. То је тренд по коме нам је за сваки динар новог дохотка потребно улагати све веће и веће количине друштвеног капитала. Зато је ван сваке сумње да је бржи и складнији развој у конкретним условима ограничене акумулације, какви данас владају у нашој земљи, немогућ без повећања ефикасности инвестиција. Нужна претпоставка да се инвестициона стратегија реализује у овом правцу је постојање одговарајућих критеријума који ће инвестиције усмеравати, а то значи да морамо обезбедити институционалне услове у којима ће стотине и хиљаде појединачних инвеститора, о својој и друштвеној акумулацији одлучивати управо на начин који ће поштовати опредељење за повећање ефикасности инвестиција. Свакако да је ту најзначајнији критеријум да се динар усмерава тамо где ће доносити највећу добит. Али, као даљу разраду овог основног критеријума у спровођењу ових закључака, указао бих на још два критеријума која су с њим у потпуној сагласности, а о којима морамо водити рачуна у постојећој економској ситуацији.

Прво, морамо водити рачуна о рационалној употреби расположивих чинилаца производње. Ми смо земља са релативно великом количином живог рада и релативно оскудном количином друштвеног капитала. Та се чињеница мора уважити у нашој будућој инвестиционој политици, далеко више него до сада. А до сада се о томе није довољно водило рачуна, јер како иначе објаснити оволики број незапослених у Србији. Управо зато не можемо и не смемо дозволити да нам тежиште инвестиција буде на капитално-интензивним, с малим коефицијентом запошљавања. Тиме се не може решити ни питање сада незапослених нити долазећих генерација које ће бити потребно запослити. Наравно, не залажем се да се наша инвестициона политика сведе на отварање занатских радионица с великим бројем технички слабо опремљених радни-

ка, већ, напротив, да се тражи онај простор у производној структури, а такве савремена технологија и те како нуди, у којем се комбинују три за нас главна захтева у овом тренутку; и модерна технологија и веће количине живог рада и висока акумулативност. Уверен сам да ми такве програме можемо реализовати.

Друго, убудуће се не бисмо смели више понашати као аутархична и самодовољна привреда. Теза о супституцији увоза, коју смо прекомерно и некритички експлоатисали, довела нас је да данас желимо сами да производимо и оно што није рационално и да запоставимо и потценимо логику међународне поделе рада и користи које из ње произилазе. Јер наша инвестициона политика мора бити окренута ка дохотку пре свега, било да потиче са светског или домаћег тржишта. А будући да смо мала земља са релативно малим тржиштем, природно је, уколико тежимо светској продуктивности, да много већи део реализације робне вредности буде на светском него на домаћем тржишту. То је законитост садашње фазе развоја светске економије. Јер није случајно што управо неке мале, развијене земље у Европи, остварују више од 60 одсто свог друштвеног производа кроз међународну размену. А јасно је да из таквог погледа на то шта је тржиште, и где се може и мора пласирати робна вредност, следи и потпуно другачија инвестициона стратегија од оне коју ми данас имамо. За стварање такве инвестиционе стратегије која би поштовала поменуте критеријуме не сме нам бити страна ни преиспитивање садашњих приоритета.

Прецизније речено, требало би и у светлу нових објективних материјалних услова и привредно-системских промена које се очекују поново размислити о томе, шта су и где су развојни приоритети Србије. Да ли улагати хиљаде милијарди у развој сировина, уз високе трошкове и ниско запошљавање, или у виду већих обртних средстава боље користити постојеће прерађивачке капацитете, уз веће запошљавање и ниже трошкове? Да ли, на пример, перспективу развоја машиноградње у Србији заснивати на топлим и хладно ваљаним лимовима или на специјалним и легираним челицима, или нечем трећем? Да ли огромна средства улагати у ниско акумулативну енергију или не, итд? Ниједно од поменутих питања не сме да се отвори да би се на брзину затворило.

Напротив, само озбиљне и темељне анализе у стручним самоуправним и другим органима могу довести до исправног одговора. Оно на шта желим да укажем у овом тренутку је да се та

питања морају отворити са становишта њихове ревалоризације у светлу економских критеријума.

У овом тренутку нема пречег нити ширег друштвеног интереса целог друштва од увећавања реалног дохотка. А тиме и потрошње и акумулације за нова инвестициона улагања. Натурални показатељи на којима се заснивало доказивање тог такозваног ширег друштвеног интереса ништа не говоре о томе, да ли се нова вредност ствара или се вредност губи? Ту морамо учинити радикалан заокрет. Не може се инвестициона политика заснивати на тонама, на квадратним метрима, на кубцима већ на трошковима, улагањима, ефектима на пораст дохотка и запослености. Тај приступ ми морамо да афирмишемо, у њему је уосталом суштина Програма економске стабилизације и суштина заокрета који треба да учинимо у критеријумском приступу инвестицијама од натуралног ка вредносном.

Али да би се до тога дошло, морају се неке ствари изменити. Свест неће продрети сама од себе. Морају се уклонити све институционализоване а и неке неформалне али врло утицајне сметње. Реч је, пре свега, о превладавању политичког волунтаризма у проценама развојних циљева и средстава за њихово остваривање. Основни правац превладавања овог волунтаризма мора бити у јачању економских критеријума и уважавању економских законитости за чим, као непосредна последица, иде и јачање економске одговорности. Јер докле год се економска одговорност може политизирати, а може све дотле док се политика ставља и испред и иза и изнад економије, нема ни механизма, ни мотива за консолидацију економске одговорности, односно за реално виђење и улагања и ефеката, за оцену ризика улагања, за тражење и налажење оних економских услова, пре свега тржишта, пласмана и слично, које ће на прави начин ефектуирати и улагање и утрошке живог и минулог рада. То је један од основних налаза дугорочног програма економске стабилизације, а баш за то на другој страни и основни разлог отпору спровођења тога програма, пре свега у бирократским структурама. Због тога се, у овом тренутку, не може замислити за Савез комуниста и за наше друштво важнији задатак од увођења економске логике у друштвену репродукцију.